

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№7(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 428 sahifa,
25-iyul, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Imkoniyati cheklangan talabalarda jismoniy sifatlarni sport mashg'ulotlari yordamida rivojlantirishning afzalliklari	8
Davronov Rustam Iloxovich	
Использование фонетических игр и современных технологий в обучении русскому языку в общеобразовательных школах Узбекистана	15
Абумалик Муталлиевич Дедаханов	
Maktablarda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni isloh qilish muammo va yechimlar	20
Qudratov O'ktam G'ofurovich	
The Role of Motivation in Learning English	25
Kamoldinova Mushtariybonu Azizbek qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim muhitini boshqarishning ijtimoiy-pedagogik asoslari	30
Axrarova Gulrux Gulamkadirovna	
Bo'lajak logopedlarda metakognitiv-dagnostik kompetentlikni rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi	37
Suvankulova Shaxnoza Karimkulovna	
Ingliz tili darslarida individual va pragmatik yondashuvni amalga oshirish texnologiyalari	43
Yuldasheva Dilnoza Bobojonovna	
Talabalarining texnologik fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning tarkibiy komponentlari	48
Kushbakova Barno Batirkulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni joriy etishda ijtimoiy hamkorlik va jamoatchilik fikrini shakllantirish	54
Arslanova Madinaxon Mansurovna	
O'quvchi-yoshlarga axloqiy ta'lim-tarbiya berishda qoraqalpoq dostonlarining ahamiyati	59
Esemuratova Turganbike Aytmuratovna	
Talaba markazli yondashuv asosida ingliz tilini o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish samaradorligi	63
Narzullayeva Firuza Olimovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 5-6 yoshdagi bolalarni kasbga yo'naltirish bo'yicha metodik xizmatni takomillashtirish	67
Rizayeva Munisxon Maxkamovna	
Generativ sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonidagi pedagogik imkoniyatlari	71
Shodiyev Azizbek Olim o'g'li	
Shaxs kamolotida psixologik salomatlikning ahamiyati va asosiy ko'rsatkichlari	76
Xolova Yulduz Erkinovna	
Zamonaviy ta'lim paradigmasida fizika fanini o'qitish: virtual va to'ldirilgan borliq hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining integrativ metodikasi	83
Zuhriddinov Farrux Faxriddin o'g'li	
Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarining o'qish samaradorligini oshirish	87
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual faolligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi individual-psixologik omillar	90
Djurakulova Munira Suyunovna	
Ingliz tilini o'qitishda interaktiv metodlarni takomillashtirish modeli hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri	97
Narzullayeva Firuza Olimovna	
Народное творчество как великое сокровище интеллектуального воспитания	102
Матмуратова Гулистан Камалатдиновна	
Raqamli intellekt: o'quvchilarda mediasavodxonlik kompetensiyasini rivojlantirish – davr talabi	108
Nishonova Muattarxon Alisherovna, Toirova Nafisa Muzaffar qizi	
Umumta'lim fanlaridan dars samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirishning ilmiy-metodik asoslari	111
Toshmamatova Munisa Toshmamatovna	

Xorazm viloyatida ekoturizmni rivojlantirish istiqbollari (tumanlar kesimida)	115
<i>Xo'jyozova Dildora Shonazar qizi, Dusanova Sharofat Baltaboyevna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ yondashuv asosida innovatsion tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	121
<i>Kadirova Dildora Najadbekovna</i>	
The Integration of Artificial Intelligence in English Language Teaching: Opportunities and Challenges	125
<i>Moxinur Yusupova</i>	
Pragmatik-tizimli portfolio (PTP) texnologiyasi: talabalar reflektiv tafakkurini faoliyat dalillari asosida rivojlantirish.....	131
<i>Abdullayeva Ziroatxon Qurbonovna</i>	
Sog'lig'ida cheklovlari mavjud bolalar jismoniy va psixologik holatini takomillashtirishda yengil atletika mashg'ulotlarining ahamiyati	136
<i>Hikmatova Nigoraxon Hasanboy qizi</i>	
Art badiiy ta'limning rivojida klaster yondashuvi	140
<i>A. S. Umarov</i>	
Simulyatsion o'yin muhitida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-hissiy kompetentligini shakllantirish imkoniyatlari.....	143
<i>Turg'unova Mohinaxon Akmaljon qizi</i>	
O'smirlarda deviant xulq-atvor shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari (empirik tadqiqot).....	150
<i>Toshpolatova Robiya Akmal qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida milliy mafkurani shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	154
<i>Ahmadov Olimjon Shodmonovich, Esanova Mehrigul Qurbanazarovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi dizartriyaning yengil shakliga ega 6-7 yoshli bolalardagi nutq kamchiliklarini o'yin texnologiyalari asosida korreksiyalashning samaradorligi.....	159
<i>Baxadirova Zulfizar Azimbayevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ va ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarni baholashning diagnostik vositalarini tanlash va qo'llash metodikasi.....	163
<i>Abdullayeva Munojot Muxtorovna</i>	
Talabalarni o'quvchilarning tibbiy tashxisiga mos pedagogik yondashuvlardan foydalanishga o'rgatish usullari.....	169
<i>Yuldashova Iroda Dilshodovna</i>	
Uzoq muddat davolanishga muhtoj bolalar uchun ta'lim muassasalarining tashkil etilishi	174
<i>Yusupjanova Shaxnoz Mirzatillayevna</i>	
O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim tizimida raqamli STEAM muhitini joriy etish: o'qituvchilar tayyorgarligi va infratuzilma cheklovlari tahlili.....	178
<i>Abdullayev Doston Sheraliyevich</i>	
Bo'lajak maxsus pedagoglarning faol fuqarolik kompetensiyasining tarkibiy-mezonli modeli va rivojlanganlik darajalari	183
<i>Sultonov Muxammadali Fayzulla o'g'li</i>	
Совершенствование механизмов интеграции стратегического и функционального менеджмента на основе анализа деятельности государственных и международных филиалов вузов	189
<i>A. M. Марупов</i>	
Решение педагогических проблем, возникающих при обучении письму леворуких учащихся начальных классов	194
<i>Эгамбердиева Юлдуз</i>	
Biologiya ta'limida generativ sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va metodik asoslari	198
<i>Parmonova Marjona O'ktam qizi, Baybayeva Muxayyo Xudoyberganovna</i>	
Bolalarda emotsional intellektni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	204
<i>Sherdanova Farangiz Raxmat qizi</i>	
Zamonaviy televideniya suxandon nutqining tabiiyligi va auditoriya bilan ishonchli muloqot	208
<i>Maxanbetova Dilnoza</i>	
10-sinf kimyo darslarida "Spirtlar" bo'limini o'qitishda o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish metodikasi.....	211
<i>Nazarova Yulduz Atamuratovna</i>	

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda ijodiy o'yinlardan foydalanish	215
<i>Yuldasheva Shoxida Botirovna, Kurbanbayeva Moldir Abatbay qiz</i>	
Milliy taraqqiyot g'oyalarida jadid ayollarining o'rni	220
<i>Ergashova Mehriniso Husniddin qizi</i>	
Mahalla – oila – ta'lim muassasasi hamkorligi	223
<i>Muxtarov Utkirjon Mutalibjanovich, Abdusamatov Ozodbek</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida "Mikrobiologiya" modulini raqamli texnologiyalar asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	227
<i>Reymova Erkinay Atabayevna</i>	
Raqamli ta'lim transformatsiyasi sharoitida professor-o'qituvchilarning kasbiy motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik omillari	232
<i>Abdusamiyev Dilmurod Abdug'ani o'g'li</i>	
Translanguaging as a Pedagogical Resource in Uzbek EFL Classrooms: Insights from a Classroom Observation	238
<i>Aziza Sobirova</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy tasavvurini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	243
<i>Otayeva Salamat Sabirovna</i>	
System-Structure Research of Artificial Intelligence Terms	250
<i>Odilova Fotima</i>	
Oliy ta'lim tashkilotlarida qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim metodlarining mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari	259
<i>Berdiyeva Nilufar Axatovna</i>	
Zamonaviy smart texnologiyalar asosida talabalarning texnik fikrlash kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	267
<i>Eshonqulova Madina Nosir qizi</i>	
Модель развития проектно-конструкторской компетентности студентов с использованием автоматизированных цифровых программ	272
<i>Камолова Махлиё Акбар кизи</i>	
Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida sun'iy intellekt vositalari asosida tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish metodikasi	277
<i>Savriddinova Mexrinov Ulug'bekovna</i>	
Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning tug'ruqdan keyingi davr ayollarida onalikdan mamnunlik bilan bog'liqligi	282
<i>Kalandarova Madina Baxadirovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalari	285
<i>Kamolova Mashhura Otabek qizi</i>	
Terminology and Lexical Problems in Modern Linguistics and AI	289
<i>Odilova Fotima</i>	
Adabiy ta'limda badiiy matnlar orqali o'qish kompetensiyalarini takomillashtirish metodikasi	294
<i>Abdujabborova Nilufar Rustamjon qizi</i>	
Tajriba-sinov ishlarini tashkil etish, uning bosqichlari va diagnostika metodikalari	298
<i>Boltayeva Go'zal Komilovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy muloqotini rivojlantirishda matn bilan ishlashning assotsiativ tafakkurga asoslangan metodikasi	302
<i>Hamroyeva Xolida Rizoqul qizi</i>	
Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligini baholashning kvalimetrik asoslari	307
<i>Niyozova Shahlo Abdusaitovna</i>	
Oilaviy holat, ma'lumot darajasi va pedagogik stajning ayollar emotsional barqarorligiga ta'sir etuvchi psixologik xususiyatlari	313
<i>Pulatova Dिल्фуза Baxramovna</i>	
"Kommunikativ kompetensiya"ning tarkibiy komponentlari	318
<i>Saidova Sumbuloy Otabayevna</i>	
Kasbiy kompetensiyani shakllantirishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish	321
<i>Xamidova Zaynura Ramazonovna</i>	
Wiki texnologiyasi asosida ingliz tili darslarini tashkil etish bosqichlari	324
<i>Yunusova Dildora Hamrakulovna</i>	

Nogiron farzandli turli yoshdagi onalarning psixologik farovonligi bilan depressiya, xavotir va stress o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik.....	328
Kasimova Xulkar Atabayevna	
Talaba-qizlarda sog'lom turmush tarzi qadriyatlarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	332
Esanova Gulchehra Boybo'ri qizi	
Особенности иммунного статуса при аллергодерматозах у жителей ташкентской области.....	338
Саипова Н. С., Абдуллаева Ф. Б.	
Aqliy xaritalar va mnemotexnikani birlashtirib, bolalarning fikrlashini o'stirish.....	343
Egamberdiyeva Xuriyat Egamberdiyevna, Kaxharova Ozoda Abdimo'minovna	
Математическое развитие по STEAM технологиям	349
Садикова Д. Х.	
Adaptive Trust-Aware Multi-Criteria Decision Method for Artificial Intelligence Systems: A Conceptual Framework and Mathematical Model	353
Yuldashev Nodirbek Abdumannob o'g'li	
Kontrsuggestiv, tezaus va interaktsion omillarning bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida pedagogik liderlik kompetensiyalari rivojlanishiga ta'siri.....	360
Jumanov Lochinbek Habibulla o'g'li	
Yapon olimi ayollarining kompetensiyaviy yondashuvini oliy ta'limda qo'llash istiqbollari	365
Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna	
Ingliz tilini o'rganishda sun'iy intellektning o'rni	369
Dilnura Rustamovna Xamrayeva	
Neuromuscular Dentistry's Place in Dental Practice	375
Turayev Alimjan	
Utilisation of Mechanotherapy in Dental and Maxillofacial Surgical Practices (Literature Analysis).....	380
Marufova Farangiz Gayratovna	
Axbrot istemoli madaniyatini shakllantirishning psixologik omillari (talabalar misolida).....	387
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Mikromoliyaviy xizmatlarni rivojlantirishning huquqiy asoslarini takomillashtirishda fuqarolik huquqiy munosabatlar.....	393
Madumarov Talantbek Tolibjonovich, Qalandarova Mubinabonu Fayziddin qizi	
Pedagogik ta'limda gamifikatsiya texnologiyalaridan foydalanish	398
Gulmonova Guli Anvar qizi	
Аксиологический потенциал поэзии Серебряного века в языковом и нравственном развитии учащихся: методический аспект	403
Жабборова Гулчехра Жобировна	
Informatika va axborot texnologiyalarini innovatsion texnologiyalar yordamida o'qitish.....	407
Po'lotova Sevinchoy Arslon qizi	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida kasbiy-pedagogik qadriyatlarning psixologik tuzilishi va mazmuni...	412
Qo'shmuratov Bekzod Abduraimovich	
Gimnastika mashg'ulotlarida estetik tarbiyaning ijrochilik mahoratiga ta'siri: tizimli adabiyot tahlili	418
Sharapov Atabek Gayrat uli	
Masofaviy ta'limning axborot-ta'lim muhitini didaktik loyihalash.....	421
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	

MASOFAVIY TA'LIMNING AXBOROT-TA'LIM MUHITINI DIDAKTIK LOYIHALASH

Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti
katta o'qituvchisi, mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada masofaviy ta'limning axborot-ta'lim muhitini (ATM) didaktik loyihalash muammosi nazariy-tahliliy jihatdan o'rganilgan. Tadqiqotning maqsadi axborot-ta'lim muhitini loyihalashning didaktik asoslarini aniqlash, uning strukturaviy-funksional modelini ishlab chiqish hamda bosqichma-bosqich loyihalash algoritmini taklif etishdan iborat. Tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va modellashtirish metodlari asosida yetakchi instruksion dizayn modellari – ADDIE, Dick–Carey, ASSURE va SAM qiyosiy tahlil qilingan hamda Ta'limiy hamjamiyat (Community of Inquiry) modeli bilan integratsiyalashgan didaktik loyihalash yondashuvi taklif etilgan. Tadqiqot natijasida axborot-ta'lim muhitining besh komponentli strukturaviy-funksional modeli, didaktik loyihalashning siklik algoritmi hamda loyihalash samaradorligini baholash mezonlari ishlab chiqilgan. Olingan natijalardan masofaviy ta'lim kurslarini didaktik loyihalash va takomillashtirishda nazariy-metodologik hamda uslubiy asos sifatida foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, axborot-ta'lim muhiti, didaktik loyihalash, instruksion dizayn, ADDIE modeli, Ta'limiy hamjamiyat, elektron ta'lim, didaktik tamoyillar.

Abstract: This article examines the problem of the didactic design of the information and educational environment (IEE) for distance learning from a theoretical and analytical perspective. The study aims to identify the didactic foundations for designing an information and educational environment, develop its structural and functional model, and propose a step-by-step design algorithm. Based on a systems approach, comparative analysis, and modelling methods, the leading instructional design models—ADDIE, Dick–Carey, ASSURE, and SAM—are comparatively analyzed, and a didactic design approach integrated with the Community of Inquiry framework is proposed. As a result, a five-component structural and functional model of the information and educational environment, a cyclical algorithm for didactic design, and criteria for evaluating design effectiveness are developed. The findings can be used as a theoretical, methodological, and practical framework for designing and improving distance learning courses.

Key words: distance learning, information and educational environment, didactic design, instructional design, ADDIE model, Community of Inquiry, e-learning, didactic principles.

Аннотация: В статье с теоретико-аналитических позиций исследуется проблема дидактического проектирования информационно-образовательной среды (ИОС) дистанционного обучения. Цель исследования заключается в определении дидактических основ проектирования информационно-образовательной среды, разработке её структурно-функциональной модели и поэтапного алгоритма проектирования. На основе системного подхода, сравнительного анализа и метода моделирования проведён сравнительный анализ ведущих моделей педагогического дизайна – ADDIE, Dick–Carey, ASSURE и SAM, а также предложен подход к дидактическому проектированию, интегрированный с моделью “Сообщество исследователей” (Community of Inquiry). В результате исследования разработаны пятикомпонентная структурно-функциональная модель информационно-образовательной среды, циклический алгоритм дидактического проектирования и критерии оценки эффективности проектирования. Полученные результаты могут быть использованы в качестве теоретико-методологической и методической основы при проектировании и совершенствовании дистанционных учебных курсов.

Ключевые слова: дистанционное обучение, информационно-образовательная среда, дидактическое проектирование, педагогический дизайн, модель ADDIE, Community of Inquiry, электронное обучение, дидактические принципы.

KIRISH

Ta'lim tizimining raqamli transformatsiyasi zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasida bu jarayon “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida tizimli ravishda amalga oshirilmoqda; mazkur hujjat ta'lim sohasida zamonaviy axborot-kommunikat-

siya texnologiyalarini keng joriy etishni alohida vazifa sifatida belgilab beradi ^[11]. So'nggi yillarda masofaviy va aralash ta'lim shakllariga bo'lgan ehtiyojning keskin o'sishi esa ushbu jarayonni yanada tezlashtirdi.

Shu bilan birga, ATMni didaktik loyihalashning yaxlit, mahalliy ta'lim kontekstiga moslashtirilgan uslubiy modeli yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Mavjud yondashuvlar ko'pincha yo texnologik, yo umumdidaktik xarakterga ega bo'lib, ularni masofaviy ta'limning o'ziga xosligini hisobga olgan holda yagona tizimga birlashtirish zarurati saqlanib qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi – masofaviy ta'limning axborot-ta'lim muhitini didaktik loyihalashning nazariy asoslarini aniqlash hamda uning strukturaviy-funksional modeli va bosqichma-bosqich algoritmini asoslab berishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- 1) ATMning didaktik mohiyati va tarkibiy komponentlarini aniqlash;
- 2) yetakchi instruksion dizayn modellarini masofaviy ta'limga nisbatan qiyosiy tahlil qilish;
- 3) didaktik loyihalashning tsiklik algoritmini ishlab chiqish;
- 4) loyihalash sifatini baholash mezonlarini asoslash.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi didaktik loyihalashni ta'limiy hamjamiyat (Community of Inquiry) nazariyasi bilan integratsiyalashtirgan holda ATMning yaxlit modelini taklif etishdadir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Masofaviy ta'lim – o'qituvchi va ta'lim oluvchi fazoviy va ko'pincha vaqtinchalik masofada bo'lgan holatda, axborot-telekommunikatsiya texnologiyalari vositasida amalga oshiriladigan tizimli pedagogik jarayondir ^[1; 2]. M. Mur va G. Kearsli masofaviy ta'limni yagona tizim sifatida talqin etib, uning samaradorligi alohida texnik vositalar bilan emas, balki o'zaro bog'liq tarkibiy elementlar – maqsad, mazmun, metod, kommunikatsiya va boshqaruvning uyg'un tashkil etilishi bilan belgilanishini ta'kidlaydi ^[3]. Shu nuqtai nazardan, masofaviy ta'limning markaziy bo'g'ini sifatida axborot-ta'lim muhiti (keyingi o'rinlarda – ATM) namoyon bo'ladi.

Pedagogik adabiyotda axborot-ta'lim muhiti elektron axborot resurslari, ta'lim texnologiyalari, dasturiy-texnik vositalar hamda ular asosida tashkil etiladigan pedagogik o'zaro ta'sirning yaxlit majmui sifatida tushuniladi ^[9; 10]. Biroq amaliyotda ko'pgina elektron muhitlar avvalo texnologik mantiq asosida – platforma imkoniyatlari va kontentni joylashtirish vazifalaridan kelib chiqib quriladi. Bunday "texnologiya-markazli" yondashuvda didaktik maqsadlar, o'quv natijalari va baholash o'rtasidagi muvofiqlik ko'pincha ikkinchi darajaga tushib qoladi. Natijada muhit axborot bilan to'yingan bo'lsa-da, didaktik jihatdan samarasiz bo'lib qolishi mumkin.

Bu ziddiyat didaktik loyihalash muammosini dolzarblashtiradi. Didaktik loyihalash (instruksion dizayn) – o'quv jarayonini oldindan, tizimli va maqsadga muvofiq tarzda ishlab chiqishga qaratilgan ilmiy asoslangan faoliyatdir ^[6; 8]. Zamonaviy tadqiqotlar masofaviy kurslar sifatining aynan loyihalash bosqichidagi qarorlar bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatadi: aniq o'quv maqsadlari, puxta tuzilgan kontent, oqilona o'quv yuklamasi va natijalarga muvofiq baholash sifatli ta'limning asosiy shartlari hisoblanadi ^[7; 8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot turi bo'yicha nazariy-tahliliy va loyihaviy (modellastiruvchi) xususiyatga ega. Empirik ma'lumotlar to'plashga emas, balki mavjud nazariy bilimlarni tahlil qilish, umumlashtirish va shu asosda yangi konseptual model ishlab chiqishga qaratilgan. Bunday yondashuv pedagogik loyihalash sohasida keng qo'llaniladi, chunki u amaliy joriy etishdan oldin nazariy asoslarni puxta shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- tizimli tahlil – ATMni o'zaro bog'liq komponentlardan iborat yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish uchun;
- qiyosiy tahlil – yetakchi instruksion dizayn modellari (ADDIE, Dick-Carey, ASSURE, SAM)ni umumiy mezonlar bo'yicha solishtirish uchun;
- kontent-tahlil – ilmiy manbalar va me'yoriy hujjatlardagi tushuncha va tamoyillarni aniqlash uchun;
- strukturaviy-funksional modellastirish – ATMning komponentlari va ularning vazifaviy aloqalarini grafik tarzda ifodalash uchun;
- sintez va umumlashtirish – tahlil natijalari asosida didaktik loyihalash algoritmi va baholash mezonlarini shakllantirish uchun.

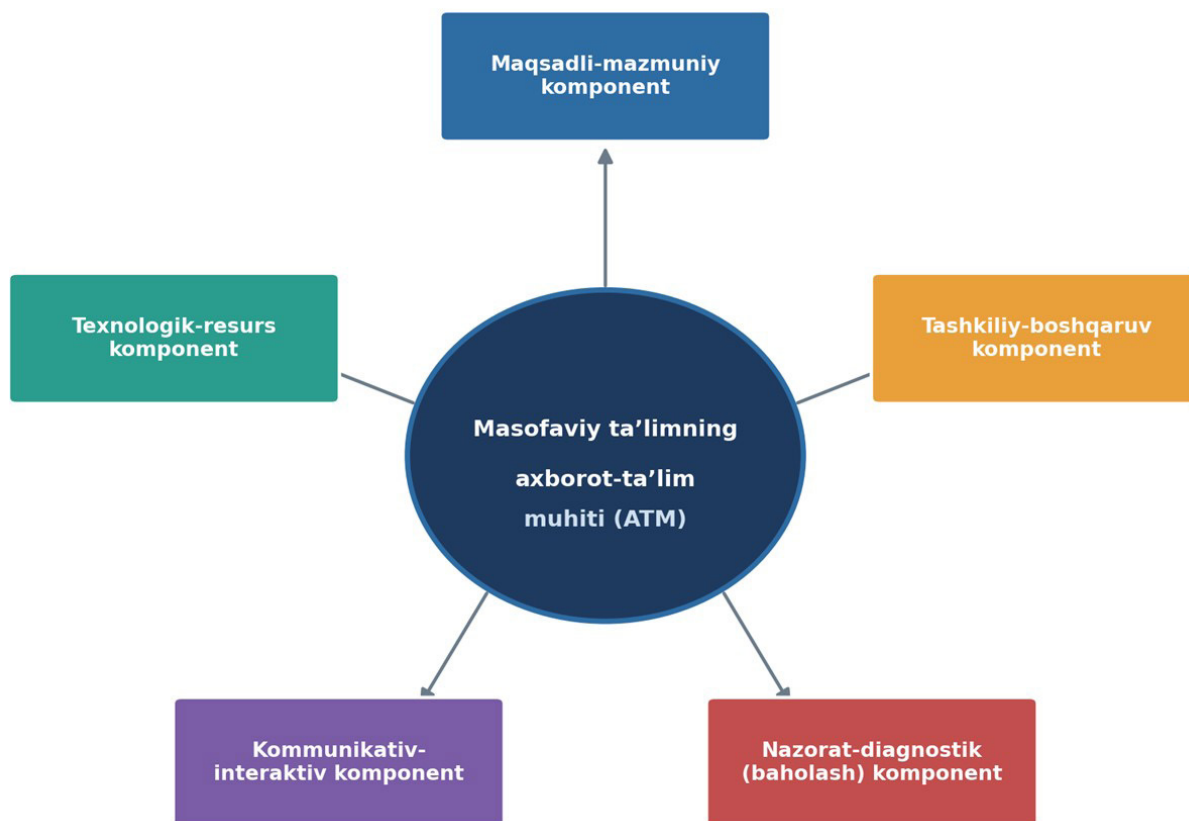
Manbaviy bazani masofaviy va elektron ta'lim, ta'limni axborotlashtirish hamda instrukcion dizayn bo'yicha xalqaro va MDH mamlakatlari olimlarining fundamental ishlari ^[1-9; 13; 14], ta'lim sohasidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar ^[11] va mintaqaviy ilmiy nashrlar ^[12] tashkil etdi.

Tahlil quyidagi izchillikda olib borildi:

tushunchaviy apparatni aniqlashtirish → komponentlarni ajratish → dizayn modellarini qiyoslash → didaktik tamoyillarni loyihaviy talablarga transformatsiya qilish → yaxlit model va baholash mezonlarini sintez qilish.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil natijasida ATM yaxlit tizim sifatida besh o'zaro bog'liq komponentga ajratildi (1-rasm). Ularning har biri muayyan didaktik funksiyani bajaradi va loyihalashda alohida e'tibor talab qiladi.

1-rasm: Masofaviy ta'lim axborot-ta'lim muhitinging strukturaviy-funksional modeli

- Maqsadli-mazmuniy komponent** – o'quv maqsadlari, o'lchanadigan natijalar (learning outcomes), o'quv kontenti va uning modul-tematik tarkibini qamrab oladi; loyihalashning boshlang'ich nuqtasi hisoblanadi.
- Texnologik-resurs komponent** – o'quv jarayonini boshqarish tizimi (LMS), elektron resurslar, multimedia va dasturiy-texnik vositalardan iborat; didaktik maqsadlarga "xizmat qiluvchi" vosita sifatida ko'riladi.
- Kommunikativ-interaktiv komponent** – o'qituvchi-ta'lim oluvchi va ta'lim oluvchilar o'rtasidagi sinxron va asinxron o'zaro ta'sirni, hamkorlikdagi faoliyat va muhokamalarni ta'minlaydi.
- Nazorat-dagnostik (baholash) komponent** – formativ va yakuniy baholash, avtomatlashtirilgan test, o'quv analitikasi va qayta aloqani amalga oshiradi.
- Tashkiliy-boshqaruv komponent** – o'quv jarayonini rejalashtirish, marshrutlash, qo'llab-quvvatlash va ma'muriy boshqaruvni birlashtiradi.

Model markazida ATMning yaxlitligi yotadi: komponentlar ajratilgan bo'lsa-da, ular faqat o'zaro muvofiklikda didaktik samaradorlikni ta'minlaydi. Texnologik komponentning yetakchilik qilishiga yo'l qo'ymaslik – sifati loyihalashning muhim sharti.

ATMni loyihalash uchun maqbul metodologik asosni tanlash maqsadida to'rtta keng tarqalgan instrukcion dizayn modeli umumiy mezonlar bo'yicha qiyoslandi (1-jadval).

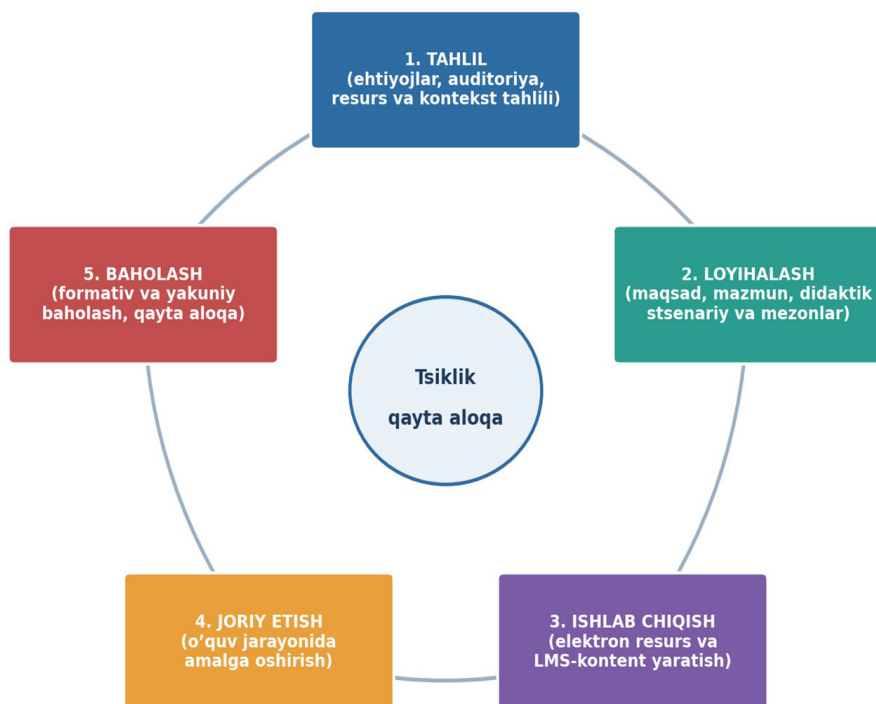
1-jadval: Instrukcion dizayn modellarining masofaviy ta'limga nisbatan qiyosiy tahlili

Model	Mohiyati / bosqichlari	Afzalliklari	Cheklovlari	MTga mosligi
ADDIE	Tahlil → Loyihalash → Ishlab chiqish → Joriy etish → Baholash (5 bosqich)	Universal, tizimli, bosqichli; sifat kafolatiga yo'naltirilgan	Chiziqli talqinda moslashuvchanlik past; kichik loyihalar uchun resurstalab	Yuqori (yirik kurslar uchun amaliy standart)
Dick – Carey	Tizimli yondashuv asosidagi 9–10 o'zaro bog'liq bosqich	Nazariy puxta asoslangan; elementlar o'zaro ta'siriga urg'u	Murakkab, ko'p vaqt va malaka talab etadi	O'rtacha–yuqori
ASSURE	Dars darajasidagi reja: auditoriya tahlili, maqsad, media tanlash, qo'llash, ishtirok, baholash	O'qituvchi uchun amaliy; media tanlashga yo'naltirilgan	Yirik tizimli loyihalar uchun ko'lami yetarli emas	O'rtacha
SAM	Iterativ, prototiplashtirishga asoslangan chaqqon (agile) model	Moslashuvchan; tez qayta aloqa va takomillashtirish	Hujjatlashtirish kam; yirik jamoani muvofiqlashtirish murakkab	O'rtacha–yuqori

Manba: [6; 7; 8] asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ADDIE modeli o'zining universalligi va tizimliliigi tufayli masofaviy kurslarni loyihalash uchun eng maqbul asos bo'lib xizmat qiladi; ammo uning chiziqli talqini moslashuvchanlikni cheklaydi^[7]. Shu sababli, mazkur tadqiqotda ADDIE iterativ (tsiklik) ko'rinishda, ya'ni SAM modeliga xos qayta aloqa va prototiplashtirish g'oyalari bilan boyitilgan holda qabul qilindi.

ADDIE modelining moslashtirilgan tsiklik varianti asosida ATMni didaktik loyihalash algoritmi ishlab chiqildi (2-rasm). Algoritmning asosiy xususiyati – bosqichlarning chiziqli emas, balki tsiklik kechishi: har bir bosqichdan baholash orqali oldingi bosqichlarga qayta aloqa o'rnatiladi va loyiha bosqichma-bosqich takomillashtiriladi.

2-rasm: Axborot-ta'lim muhitini didaktik loyihalashning tsiklik algoritmi (ADDIE asosida moslashtirilgan)

Manba: muallif ishlanmasi.

- Tahlil bosqichi** – ta'lim oluvchilar ehtiyoji, dastlabki bilim darajasi, o'quv konteksti va mavjud resurslar tahlil qilinadi; loyihalashning barcha keyingi qarorlari shu tahlilga tayanadi.
- Loyihalash bosqichi** – o'lchanadigan o'quv natijalari belgilanadi, mazmun strukturalashtiriladi, didaktik stsensariy, faoliyat turlari va baholash mezonlari ishlab chiqiladi. Bu bosqichda maqsad–mazmun–baholash uyg'unligi (konstruktiv moslashuv tamoyili) ta'minlanadi.

3. **Ishlab chiqish bosqichi** – elektron resurslar yaratiladi, kontent LMSga joylashtiriladi, interaktiv elementlar va testlar tayyorlanadi.
4. **Joriy etish bosqichi** – loyiha real o'quv jarayonida amalga oshiriladi; o'qituvchining qo'llab-quvvatlovchi roli (tyutorlik) muhim ahamiyat kasb etadi.
5. **Baholash bosqichi** – formativ va yakuniy baholash, foydalanuvchi qayta aloqasi va o'quv analitikasi orqali muhit samaradorligi o'lchanadi va keyingi tsikl uchun takomillashtirish yo'nalishlari aniqlanadi.

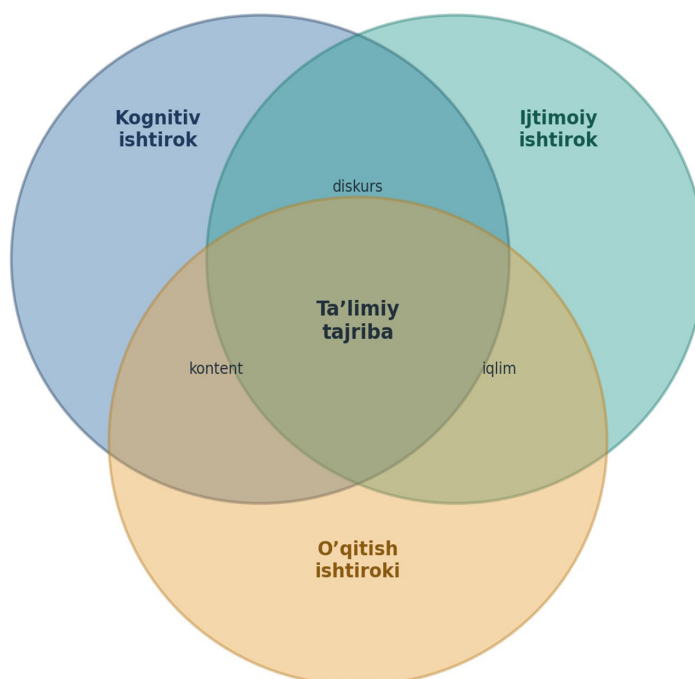
Loyihalashning amaliy yo'naltirilganligini ta'minlash uchun an'anaviy didaktik tamoyillar ATMdagi aniq loyihaviy talablar shakliga keltirildi (2-jadval). Ushbu transformatsiya tamoyildan amaliy yechimga o'tish ko'prigi vazifasini bajaradi.

2-jadval: Didaktik tamoyillar va ularning ATMdagi loyihaviy amalga oshirilishi

Didaktik tamoyil	ATMdagi loyihaviy amalga oshirilishi
Maqsadli yo'naltirilganlik	o'lchanadigan o'quv natijalari; maqsad–mazmun–baholashning o'zaro muvofiqligi (konstruktiv moslashuv).
Ilmiylik va izchillik	kontentning modul-tematik tuzilishi; bilimlarning bosqichli murakkablashuvi va mantiqiy ketma-ketligi.
Ko'rgazmalilik (multimediyalilik)	multimedia va vizualizatsiyadan o'rinni foydalanish; kognitiv yuklamani boshqarish.
Faollik va interaktivlik	interaktiv topshiriqlar, muhokamalar, hamkorlikdagi loyihalar (ijtimoiy ishtirokni rag'batlantirish).
Individuallashtirish	adaptiv o'quv trayektoriyasi; o'z sur'atida o'rganish; variativ topshiriqlar.
Tizimli qayta aloqa	formativ baholash, avtomatlashtirilgan testlar, monitoring va o'quv analitikasi.
Mustahkamlik va amaliylik	mashqlar, keys-stadi, amaliy loyihalar va refleksiv topshiriqlar.
Ochiqlik va inklyuzivlik	universal dizayn tamoyillari; turli qurilmalarda foydalanish; kirish imkoniyatini (accessibility) ta'minlash.

Manba: [8; 10] g'oyalari asosida muallif ishlanmasi.

Masofaviy ta'limning o'ziga xosligi – ishtirokchilar fazoviy ajralganligi sababli “jonli” o'zaro ta'sirning kamayishidir. Bu muammoni hal etishda D. Garrison, T. Anderson va U. Archer tomonidan asoslangan ta'limiy hamjamiyat (Community of Inquiry) nazariyasi samarali metodologik tayanch bo'ladi [4; 5]. Nazariyaga ko'ra, chuqur va mazmunli ta'limiy tajriba uch o'zaro kesishuvchi ishtirok turining uyg'unligida yuzaga keladi (3-rasm).

3-rasm: Ta'limiy hamjamiyat (Community of Inquiry) modelining uch ishtirok turi va ularning didaktik loyihalashga integratsiyasi (Garrison, Anderson va Archer, 2000 asosida)

Manba: muallif ishlanmasi.

1. **Kognitiv ishtirok** – ta'lim oluvchining muloqot va refleksiya orqali bilimni mustaqil konstruksiyalashi; loyihalashda muammoli topshiriqlar va yuksak tartibli fikrlash vazifalari bilan ta'minlanadi.
2. **Ijtimoiy ishtirok** – ishtirokchilarning bir-birini "mavjud" deb his etishi va ijtimoiy bog'liqlik; forum, guruhli faoliyat va hamkorlik vositasida shakllantiriladi.
3. **O'qitish ishtiroki** – o'quv jarayonini loyihalash, yo'naltirish va boshqarish; bu aynan o'qituvchining didaktik loyihalashdagi yetakchi roli bilan bog'liq.

Mazkur uch ishtirok turini ATMning kommunikativ-interaktiv komponentiga maqsadli ravishda "kiritish" didaktik loyihalashni texnik vazifadan to'laonli pedagogik faoliyatga aylantiradi.

Ishlab chiqilgan model va algoritm asosida ATMni didaktik loyihalash sifatini baholash uchun quyidagi mezonlar majmui taklif etiladi:

- didaktik maqsadga muvofiqlik (maqsad–mazmun–baholash uyg'unligi);
- strukturaviy yaxlitlik va modullik;
- interaktivlik va qayta aloqa darajasi;
- adaptivlik va individuallashtirish imkoniyati;
- kognitiv yuklamani boshqarish (kontent dizayni sifati);
- qulaylik (usability) va inklyuzivlik (accessibility);
- diagnostika va o'quv analitikasi imkoniyatlari;
- ta'limiy hamjamiyatning uch ishtirok turini ta'minlaganligi.

Ushbu mezonlar masofaviy kursni loyihalash bosqichida o'z-o'zini nazorat qilish ro'yxati (checklist) sifatida, shuningdek tayyor muhitni ekspert baholashda o'lchov asosi sifatida foydalanish uchun mo'ljallangan.

Olingan natijalar masofaviy ta'lim sifatini ta'minlashda didaktik loyihalashning hal qiluvchi rol o'ynashi haqidagi zamonaviy ilmiy qarashlarni tasdiqlaydi. A. Beytsning ta'kidlashicha, sifatli masofaviy kursning belgilari – aniq o'quv natijalari, puxta strukturalashgan mazmun va natijalarga qat'iy bog'langan baholash – to'g'ri-dan-to'g'ri loyihalash bosqichida shakllanadi^[6]. Taklif etilgan strukturaviy-funksional model ana shu talablarni yagona tizimga jamlaydi va texnologik komponentni "xizmat ko'rsatuvchi" darajasiga qo'yib, didaktik maqsadlarni birinchi o'ringa chiqaradi.

Tadqiqotning muhim natijasi – ADDIE modelini chiziqli emas, balki tsiklik (iterativ) shaklda qo'llash zarurligini asoslashdir. A. Spatioti va hammualliflarning meta-tahlili ADDIE onlayn ta'limning turli vazifalariga moslasha olishini ko'rsatgan bo'lsa-da, uning samaradorligi aynan baholash bosqichidan qayta aloqa orqali takomillash-tirishga bog'liqligini ta'kidlaydi^[7]. Mazkur ishda taklif etilgan tsiklik algoritm bu g'oyani SAM modelining proto-tiplashtirish yondashuvi bilan boyitib, masofaviy ta'limning tez o'zgaruvchan sharoitlariga moslashuvchanlikni oshiradi.

Didaktik loyihalashni ta'limiy hamjamiyat nazariyasi bilan integratsiyalash mazkur tadqiqotning nazariy hissasi hisoblanadi. Ko'pgina amaliy yondashuvlar kontent va texnologiyaga e'tibor qaratib, ijtimoiy va kognitiv ishtirokni e'tibordan chetda qoldiradi. Garrison va hammualliflari esa interaktivlikning o'zi yetarli emasligini, chuqur ta'limiy tajriba uchun uch ishtirok turining muvofiq loyihalaniishi zarurligini ko'rsatadi^[4; 5]. Shu ma'noda taklif etilgan model masofaviy ta'limga xos "ijtimoiy ajralganlik" muammosini didaktik loyihalash vositasida hal etishga yo'naltirilgan.

Shu bilan birga, tadqiqotning cheklovlarini ham e'tirof etish lozim. Taklif etilgan model nazariy-tahliliy asosga ega bo'lib, uning amaliy samaradorligi keng ko'lamli pedagogik tajriba orqali empirik tasdiqlanishini talab qiladi. Bundan tashqari, model umumlashtirilgan xarakterga ega; uni muayyan fan sohasi, ta'lim bosqichi va auditoriya xususiyatlariga moslashtirish qo'shimcha izlanishlarni taqozo etadi. Loyihalash samaradorligiga shuningdek o'qituvchilarning raqamli-didaktik kompetentligi, institutsional qo'llab-quvvatlash va texnik infratu-zilma kabi omillar ham ta'sir ko'rsatadi^[12].

Amaliy nuqtai nazardan, ishlab chiqilgan algoritm va baholash mezonlari o'qituvchilar va kurs dizaynerlari uchun aniq uslubiy yo'riqnoma vazifasini o'taydi. Ular masofaviy kurslarni "intuitiv" emas, balki ilmiy asoslangan tarzda loyihalash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida masofaviy ta'limning axborot-ta'lim muhitini didaktik loyihalash muammosi nazariy-tahliliy jihatdan o'rganilib, quyidagi xulosalarga kelindi.

1. Axborot-ta'lim muhiti yaxlit tizim sifatida besh o'zaro bog'liq komponentdan – maqsadli-mazmuniy, texnologik-resurs, kommunikativ-interaktiv, nazorat-dagnostik va tashkiliy-boshqaruv komponentlaridan tashkil topadi; didaktik samaradorlik ularning o'zaro muvofiqligi bilan, texnologik komponentning didaktik maqsadlarga bo'ysunishi bilan ta'minlanadi.
2. Instruksion dizayn modellarning qiyosiy tahlili ADDIE modeli masofaviy kurslarni loyihalash uchun eng maqbul universal asos ekanligini, biroq uni iterativ (tsiklik) shaklda qo'llash zarurligini ko'rsatdi.
3. Ishlab chiqilgan tsiklik loyihalash algoritmi (tahlil → loyihalash → ishlab chiqish → joriy etish → baholash) qayta aloqaga asoslanib, muhitni bosqichma-bosqich takomillashtirish imkonini beradi.
4. Didaktik tamoyillarning loyihaviy talablarga transformatsiyasi va ta'limiy hamjamiyat nazariyasi bilan integratsiya didaktik loyihalashni texnik vazifadan to'laqonli pedagogik faoliyatga aylantiradi.
5. Taklif etilgan baholash mezonlari masofaviy kursni loyihalash va ekspertizadan o'tkazishda amaliy o'lchov vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В. Теория и практика дистанционного обучения. – М.: Академия, 2006. – 416 с.
2. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. – М.: Изд-во МЭСИ, 1999. – 196 с.
3. Moore M.G., Kearsley G. Distance Education: A Systems View of Online Learning. 3rd ed. – Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2011. – 361 p.
4. Garrison D.R., Anderson T., Archer W. Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education // The Internet and Higher Education. – 2000. – Vol. 2, No. 2–3. – P. 87–105.
5. Garrison D.R. E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice. 2nd ed. – New York: Routledge, 2011. – 184 p.
6. Branch R.M. Instructional Design: The ADDIE Approach. – New York: Springer, 2009. – 203 p.
7. Spatioti A.G., Kazanidis I., Pange J. A Comparative Study of the ADDIE Instructional Design Model in Distance Education // Information. – 2022. – Vol. 13, No. 9. – Art. 402.
8. Bates A.W. Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. 2nd ed. – Vancouver: Tony Bates Associates Ltd., 2019. – 730 p.
9. Роберт И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты). – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2014. – 398 с.
10. Хуторской А.В. Современная дидактика: учебное пособие. – М.: Высшая школа, 2007. – 639 с.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi (lex.uz).
12. Qodirov B. Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirish mazmuni // Ta'lim, fan va innovatsiya. – 2024. – №2. – B. 24–28.
13. Khan B.H. Managing E-Learning: Design, Delivery, Implementation and Evaluation. – Hershey: Information Science Publishing, 2005. – 424 p.
14. Anderson T. (ed.) The Theory and Practice of Online Learning. 2nd ed. – Edmonton: AU Press, Athabasca University, 2008. – 472 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.